

КОЛОДА ДІАНА., студентка 5
курсу факультету менеджменту і
бізнесу ВП «МФ КНУКіМ»
Науковий керівник: Шпак Д. О.,
к. і. н., доцент

ХУДОЖНЯ ШКОЛА УКРАЇНСЬКОГО МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МИКОЛИ БОЙЧУКА: ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ТА ІСТОРИЧНА ДОЛЯ

Розвиток живопису в Україні у післяреволюційні роки на початку 20 століття проходив у боротьбі художніх течій і напрямів. Поряд з тими, хто стояв на позиціях традиційного реалізму, творили прихильники футуризму, формалізму. Українське мистецтво першої третини ХХ ст. переживало цікавий і водночас складний період розвитку, який ще недостатньо досліджений з позицій сучасної мистецтвознавчої науки. Як відомо, за радянських часів не заохочувалося дослідження «формалістичних» течій, як і національних особливостей українського мистецтва радянської доби. Отже, сьогодні особливо актуальним є аналіз художнього процесу в Україні та в окремих галузях мистецтва. Важливо сформулювати уявлення про загальний художній рівень українського монументально-декоративного мистецтва та всебічно висвітлити шляхи становлення його національної школи.

Важливою складовою втрачених мистецьких надбань є одне з найбільш яскравих явищ українського «розстріляного відродження» — школа М. Бойчука. З ініціативи владних структур все, що можна було знищити із творчості бойчукістів, знищено, зміст діяльності спотворено. Втім, знайшовши визнання у світі, бойчукізм і сьогодні притягує увагу науковців Франції, Польщі, США, Канади, Росії. Без реконструкції його справжнього образу не можливе не тільки відродження правдивої історії української художньої культури, а й усвідомлення її майбутнього сенсу, подальших перспектив.

Після поразки національно-визвольного руху в Україні й входження її до Радянського Союзу в українській культурі ще певний час тривало піднесення, яке дехто називає періодом культурного відродження. Політика українізації, розвиток національної освіти давали українській культурі широке підґрунтя для розвитку. В мистецтво, літературу прийшло багато нових талантів. Деякі митці були далекі від будь-якої політики, але значна частина належала до різних політичних угруповань, насамперед до боротьбистів та українських комуністів. Числені мистецькі об'єднання шукали шляхи створення нової української культури. Коли не збулися їхні сподівання на самостійну державу, то багато хто з письменників, художників, артистів почав убачати в розвитку культури своєрідний спосіб вираження національної ідентичності. Перед митцями поставали проблеми пошуку нових шляхів розвитку української культури,

пошуки взірців та орієнтирів, на яких вони мали будувати як свою творчість, так і всю українську культуру. В образотворчому мистецтві, насамперед у живописі, нові пошуки пов'язувалися головним чином з монументальним мистецтвом, яке бурхливо розвивалося у зв'язку з великим промисловим і житловим будівництвом, що почалося після років розрухи та громадянської війни. Художники мріяли про світлі нові будівлі, прикрашені грандіозними фресками та мозаїками, творами декоративно-ужиткового мистецтва [1].

Творча програма Михайла Бойчука полягала у послідовному вивченні й використанні візантійського та давньоукраїнського церковного монументального малярства, мистецтва італійського Проторенесансу, української книжкової гравюри та народної картини. Пройшовши тернистий шлях науки в академіях, тривалий час перебуваючи в Парижі серед розмаїття течій, напрямів та стилів, що вирували в столиці європейського культурного життя початку ХХ століття, Михайло Бойчук прагнув витворити новий монументальний стиль, в якому б органічно поєднувалися ці засади. У своїх лекціях студентам Київського художнього інституту Бойчук так висловив своє мистецьке кредо: «Хоча померли старі майстри, але живе їхнє вічно молоде мистецтво. Довершений твір мистецтва не археологія, а вічно жива правда». Михайло Бойчук як професор і відомий вже у той час художник європейського рівня, який виставлявся в Парижі, утверджував необхідність для молодих художників вивчати усталені закони пластичного мистецтва, втілені у старовинних зразках, і непохитно дотримуватися їх у творчості, водночас наповнюючи свої твори новим змістом.

За цих обставин дослідження такого і без того складного мистецького явища, як бойчукізм, являє собою доволі непросте завдання. Їхні твори сильно розпорошені, зокрема по приватних збірках. Перу самого Михайла Бойчука належить кілька статей, зокрема про гончарство й килимарство.

Художник, засновник школи малярства, теоретик мистецтва і педагог, Михайло Бойчук працював у галузі монументального і станкового малярства, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, займався реставрацією. Він народився в 1882 році в багатодітній родині.

Майбутній митець приїхав до міста Львова, вступив до малярської школи. Згодом, поїхав на кілька років до Парижа, де став одним із засновників української громади. Вивчаючи досягнення світової культури, художник водночас заглибився у народне примітивне мистецтво. Пізніше був обраний професором Української Державної Академії мистецтв, керував майстернею монументального мистецтва [2]. Саме в Парижі у нього «виникла думка зробити мистецтво добром, надбанням народних мас». Бойчука не захоплюють індивідуалістські, роз'єднані формальні пошуки, він замислюється над роллю колективу в мистецтві (не лише колективність сприйняття, а й про колективну творчість). Так він прийшов до ідеї монументалізму.

Слава до художника прийшла у 1910 р., коли на виставці в Салоні Незалежних у Парижі експонували 18 праць «школи Бойчука» під загальною назвою «Відродження візантійського мистецтва». Європейська преса високо

оцінила новаторські пошуки українських митців. У своїй творчості М. Бойчук орієнтувався на монументальне мистецтво Візантії та українське малярство XVII – XVIII століть. Саме з тих глибин він прагнув прокласти стежку до нової української культури.

Колектив художників, що сформувався у Парижі, орієнтувався на мистецтво Візантії й Київської Русі як на вершини явища художньої творчості, із яких почнеться відродження нового українського мистецтва. У Парижі Михайло Бойчук одружився, а пізніше повернувся у Львів, де працював над монументальними розписами. Міркуючи про шляхи розвитку бойчукізму, не можна не враховувати, що і Михайло Бойчук, і його учні не були вільні, а жили й творили в умовах тоталітаризму. Монументальність ставала однією з найголовніших ознак школи, надаючи їй неповторної виразності [3, с. 85-86].

Монументально-декоративне мистецтво розвивалося у контексті тогочасного поступу світового і європейського образотворення. Його основні тенденції пов'язані з новими течіями і творчими індивідуальностями світового рівня. 1925 року бойчукісти заснували Асоціацію Революційного мистецтва України (АРМУ). Ця організація впроваджувала мистецтво в побут, поєднання його з життям, заперечувала натуралістичний реалізм, що був панівною ідеологією в мистецтві. Бойчукісти акцентували на національних коренях українського мистецтва. Тому не забарилися звинувачення у спотворенні образів радянських людей та у викривленні соціалістичної дійсності. Інші митці почали ставитися до бойчукістів недобррозичливо.

Естетичні принципи Бойчука та його школи у 1930-х роках радянська влада визнала ідейно шкідливими і націоналістично обмеженими. З початком 1930-х було створено єдині творчі спілки й ліквідовано літературно-мистецькі організації, більшовики почали силоміць насаджувати єдиний для всіх метод «соціалістичного реалізму», Михайло Бойчук та його послідовники були репресовані, твори їхні у переважній більшості були знищені. Самого Михайла Бойчука після тривалих допитів змусили «визнати» свою належність до «націоналістичної фашистської терористичної організації», яка ставила своїм завданням вихід України з СРСР, і його розстріляли як ворога народу. Софію (дружину) стратили як «шпигунку» і «дружину керівника націоналістичної терористичної організації серед художників». Згодом розстріляли й решту учнів Михайла Бойчука. Всі фрески були терміново заштукатурені після арешту художника [4, с. 37]. Але працю Михайла Бойчука не можна міряти лише кількістю творів. Крім творів живопису, графіки, він був новатором-монументалістом, що створив свою школу в монументальному малярстві, колектив однодумців і послідовників. М.Бойчук підготував плеяду учнів, (так звані бойчукісти) що втілили його творчі ідеї також у кераміці, тканині, книжковій графіці тощо.

Від сучасників Михайла Бойчука відрізняло те, що у пошуках нового напрямку у мистецтві, напрямку для розвитку Українського стилю XX сторіччя він не вдався до «новаторства задля новаторства», а звернувся до глибинного коріння, до витоків. Це дивувало та викликало повагу в розуміючих людей.

Душею Бойчук був реформатором, навіть революціонером, але бачив перед собою чітко окреслену мету: реформування українського мистецтва. Новий український стиль мав стати безпрецедентно національним за духом та глибоко увійти у повсякденний побут людини на всіх можливих рівнях. Він розумів масштаби задуманого і «тяжко позіхав», що не побачить результатів своєї праці, і що його мрія то є праця не одного покоління. На жаль ми й досі не маємо якогось одного нового національного стилю, який мав би об'єднати народ саме зараз, в умовах загальноукраїнської кризи. Натомість мистецтво здається роз'єднаним як ще ніколи досі, а перед нами стоять тіж самі задачі, що й перед молодим Михайлом Львовичем Бойчуком на початку ХХ сторіччя. Як казав М.Бойчука: «Мистецтво шукає собі ґрунт у того народу, де воно розвивається; але як тільки твір мистецтва виростає, він робиться інтернаціональним... Ми будемо будувати міста, розписувати будови — ми повинні створювати велике мистецтво» [5, с. 61].

Список використаних джерел та літератури:

1. Костюк Г. Михайл Бойчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memorial.org.ua/education/write/pidmohyl/5.htm>.
2. Вирубаний сад 30 жовтня – 120 років з дня народження художника Михайла Бойчука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.ua/74205/>
3. Ковпаненко Н. Бойчук Михайло Васильович / Н. Ковпаненко // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України: Біографічний довідник. – К. : Інститут історії України НАН України, 2005. – Ч. 1. – С. 84–90.
4. Соколюк Л. Бойчукізм і проблема стилю в українському мистецтві першої третини ХХ століття / Л. Д. Соколюк. – К. : НМК ВО, 1993. – 48 с.
5. Рубан В. Український радянський портретний живопис / В. В. Рубан. – К. : Мистецтво, 1977. – 143 с.